

quo fit; significatur enim complexe, et attribuendo unum alteri; fit autem actione simplici, qua corpus Christi sub speciebus constituitur; ac propterea, licet subjectum demonstraret praedicatum, non ideo in illa propositione significatur, corpus Christi fieri corpus Christi, sed significatur, corpus Christi esse, quod per actionem conversivam fit; sicut in illo exemplo, si per haec verba: *Hic est Angelus*, fieret Angelus, non propterea significaretur, Angelum fieri Angelum, sed Angelum esse, qui fit. Ex quo obiter optima reddi potest ratio, ob quam in hac forma melius dictum est *hoc est*, quam, hoc fit corpus meum, quia, cum dicitur aliquid fieri tale, significatur tendentia unius rei ad aliam, et distinctio aliqua inter rem et terminum, ad quem tendit; at vero cum dicitur, hoc esse tale, non significatur talis habitudo, seu distinctio. Ad tertium, responderi potest, ut fiat demonstratio ad sensum, satis esse, rem, que demonstratur, fieri sensibiliter praesentem in fine prolationis verborum; ut, cum Christus dixit: *Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem*, non videtur tantum facta demonstratio ad intellectum, sed etiam ad sensum, quia demonstratum est præceptum, quod auditui statim objectum est. Et potest etiam addi, inchoari quidem significationem per demonstrationem factam intellectui, terminari vero ad demonstrationem factam sensui, quod in omni sententia videtur necessario dicendum, saltem secundum ordinem naturæ, ut scilicet, haec verba prius natura demonstrent ad intellectum, quam ad sensum; quia verba hoc faciunt; quod significant; id autem significant, quod designant; illud ergo designant, quod faciunt; prius ergo natura designant, quam efficiant, quia prius natura significant, quam efficiant, ut supra dictum est; ergo illa designatio, ut ordine naturæ antecedit, fit ad intellectum, cum nondum sit res facta præsens sensibus. Et haec sententia sic explicata et defensa, est valde probabilis, et absque ullo inconveniente.

6. Quinta sententia. — Quinta tamen sententia est, illo pronomine formaliter, ac per se primo designari aliquid commune substantiae panis ac corpori Christi, commune (inquam) non secundum rem, illud enim nullum esse potest, ut supra contra Cajetanum disputatum est, sed secundum rationem, seu denominationem, nimirum sub ratione contenti sub his accidentibus, ita ut sensus

sit: *Hoc, quod sub his accidentibus continetur, est corpus meum*. Ita sentit Guitmund., lib. 2 de hoc mysterio, in fine: et videtur esse sententia D. Thom. hic, art. 5, et in 4, dist. 8, quæst. 2, art. 1, ad 1, quæst. 4, ad 1; Scoti, quæst. 2, art. 3; Durand., quæst. 2, ad 1; Capreol., art. 3, ad 1 Scoti contra 1 conclus., et ad argumenta contra 5 conclus.; Palud., quæst. 3, et aliorum ibi; Antonin., 3 part., tit. 13, cap. 5, § 4; et Ferrar., 4 contra Gent., cap. 63; Cajetan., tom. 2 opusc., tract. 2, cap. 7; Jansenii, cap. 131 Concord.; Soto, dist. 11, quæst. 1, art. 5; Altisiodor., lib. 4, tract. 5, cap. 2; Ægid., Theor. 42; Victor., in Sum., num. 75; Ledesm., q. 19, art. 5, et eamdem sequitur Bellarm., lib. 1 de Euchar., cap. 14; et Richard., et multi alii ex auctoribus citatis in precedente sententia non multum ab hac discrepant. Fundamentum hujus sententiae est, quia juxta hanc explicationem, et veritas illius propositionis est facillima, et accommodatissima propriæ significationi verborum, et valde apta ad explicandam conversionem, quæ per haec verba significatur, et efficitur. Explico singula, quia pronomen *hoc*, substantive sumptum, demonstrat substantiam, quæ mediis accidentibus sensibus objicitur, ut constat ex usu vocis; in illis autem verbis Christi, pronomen *hoc*, substantive sumitur, cum locum habeat integri subjecti in propositione illa; ergo designat, seu demonstrat in confuso ens sive substantiam contentam sub illis speciebus. Dices, rationem hanc non posse accommodari forma calicis, ubi pronomen, non substantive, sed adjective sumitur, cum dicitur: *Hic calix novum testamentum est*. Respondet, apud Matthæum, et Marcum in textu Graeco non legi, *Hic est*, sed, *Hoc est sanguis meus novi testamenti*, et ita fuisse vertendum censem Jansen., cap. 131 Concord., et refert Cypr., ep. 63, ita legentem. Refertur etiam Justinus Mart., Apol. 2, in fine; Latinus tamen interpres vulgaris in masculino vertit *Hic est*, et ita legunt antiqui Patres omnes, et universa Ecclesia, ut videre licet in omnibus liturgiis, quæ in lib. 4 Biblioth. referuntur; et apud Cyprian. et Just., citatis locis, ita etiam habent emendatores codices. Et potest reddere eundem sensum; nam etiam pronomen masculini generis potest substantive accipi, ut apud Matth., cap. 17: *Hic est Filius meus dilectus*; et Exodi 16, ubi interrogantibus Hebreis: *Quid est hoc*, respondit Moyses: *Hic est panis, qui de cælo descendit*. Quod si

haec adjective interpretemur subintelligendo aliquid, v. gr., hic homo, vel hic cibus, eodem modo interpretabitur terminos hujus formæ; ut cum dicitur, *Hic est sanguis*, subintelligi poterit, hic potus, vel hic calix, sicut expressius habent Lucas et Paulus. Et eadem ratione in forma panis subintelligi potest, cum dicitur, *Hoc est corpus*, hoc edulium, vel hoc ens contentum sub his speciebus, et ita reddit idem sensus, quem haec opinio et ratio facta intendunt, quia semper subintelligitur demonstrari aliquid sub ratione communis ipsi pani et corpori Christi, vino ac sanguini, nimirum, sub ratione cibi, vel potus, edulii aut calicis, vel entis sub his speciebus contenti.

7. *Objectio.* — *Solutio.* — Deinde hinc patet, hanc interpretationem esse accommodatam propriæ significationi verborum, quia et pronomen *hoc*, statim ac profertur, demonstrat id, quod præsens est sensibus; ergo demonstrat contentum sub his accidentibus, quæ presupponuntur, et subjiciuntur sensibus; et demonstrat illud sub ratione confusa, scilicet, contenti sub speciebus, quæ ratio tunc etiam præsupponitur existens, licet non in eadem re individua, et materiali, in qua permanet in termino prolationis verborum; propositionis tamen est vera, ac propria, quia non designatur haec res materialis sub propria ratione, sed simpliciter aut formaliter sub ratione contenti sub speciebus, quod in fine prolationis est corpus Christi. Dices: imo videtur pronomen *hoc*, designare substantiam illam, quæ tunc est sub accidentibus, quando ipsum profertur, quia illa est tunc præsens, et pronomen *hoc*, demonstrat rem præsentem; imo proprie videtur demonstrare hoc sensibile, in quo includitur substantia, quatenus unum concretum cum accidentibus componit. Et augetur difficultas, quia pronomen *hoc*, ex propria impositione, tantum designat substantiam, cui haec accidentia inhaerent, quæ solum est substantia panis. Respondet ex doctrina tradita, præcedenti sectione, pronomen *hoc*, posse considerari, primo, per se, ut est simplex quidam terminus habens significationem incomplexam, et hoc modo significatio ejus est vaga et multiplex, et quasi æquivoca; cum enim signo *hoc*, ibi sistendo, ex vi talis vocis possum designare, vel solum accidens, vel solum substantiam, vel compositum ex utroque. Quapropter dum profertur talis propositionis, suspensa est significatio illius termini, donec

absoluta propositione determinetur. Secundo ergo potest considerari significatio hujus vocis, quatenus est extremum alicujus propositionis, et componit unum integrum significatum ejus, quod non est, donec absolvatur propositionis, quia, ut Aristotel. dixit, propositionis significat aliquid, quod sine extremis non est intelligere, et hoc modo significatio talis termini non est completa, donec absolvatur propositionis. Ad difficultatem ergo propositionis respondet, illud pronomen *hoc*, non designare substantiam panis, cum primum profertur, cum tunc habeat quasi suspensam et indefinitam significationem suam; tantum ergo designat hoc sensibile seu contentum sub speciebus, quacumque ratione sub illis existat; in fine tamen prolationis determinatur ratione prædicati ad significandum, vel supponendum pro re contenta sub accidentibus, cui tale prædicatum possit convenire.

8. *Difficultas.* — *Solvitur.* — Et hinc deinde ostenditur, hanc interpretationem esse aptam ad significandam conversionem, quæ per haec verba fit. Primum, quia per haec verba hoc efficitur, scilicet, ut contentum sub speciebus sit corpus Christi. Deinde, quia, cum in omni conversione requiratur aliquid utriusque termino commune, hoc apte significatum est per subjectum hujus propositionis. Una tantum videtur superesse difficultas in hac sententia, quia juxta prædictam interpretationem, haec propositionis, *Hoc est corpus meum*, non est singularis, sed indefinita, æquivalens huic: Contentum sub his speciebus est corpus meum; consequens est contra proprietatem pronominis demonstrativi *hoc*, quod, sicut significat singularem rem, ita et singularem propositionem constituit, præser-tim cum sit demonstratio ad sensum. Soto respondet, interdum per haec pronomina non demonstrari rem individuam, sed communem, ut cum quis dicit: *Haec herba nascitur in horto meo*, illud pronomen non significat hanc numero herbam, sed herbam huic similem. Quod exemplum videtur accommodatum, saltem ad probandum, hujusmodi pronomen demonstrativum non semper demonstrare directe et quasi in recto rem singularis et presentem, sed satis esse, quod demonstraret aliquid cum habitudine ad rem singularis presentem, ut in prædicto exemplo demonstratur herba, quatenus est similis huic, quæ sensibus objicitur. Et ita in præsente, ex parte contenti, ut sic, est quasi in-

definita propositio, tamen ex parte specierum, in ordine ad quas fit demonstratio sensibilis, est singularis, quia demonstratur contentum sub his numero speciebus, unde sub formali ratione contenti potest quodam modo dici idem numero designari, quia est eadem numero forma, sub qua continetur.

9. Ultima sententia approbat, penultima vero probabilis judicatur. — Hæc duæ ultimæ sententiae sunt probabiles, et magis in modo loquendi, quam re ipsa differunt; ultima vero simpliciter probanda est, quia constat, pronomen *hoc*, non significare corpus Christi secundum propriam rationem ejus, licet in prolationis verborum termino supponat pro illo tantum, et de illo verificetur prædicatum. Constat insuper, in principio prolationis pronomen *hoc*, neque demonstrare definite ac determinate corpus Christi, neque omnino carere significatione, seu demonstratione aliqua, quia statim demonstrat aliquo modo accidentia, seu aliquid habens connexionem seu habitudinem ad illa, quod optime explicatur sub ratione contenti sub illis; ergo distincte nunquam designat corpus Christi; materialiter autem demonstrat illud in eo instanti, in quo absolvitur significatio verborum.

ARTICULUS II.

Utrum hæc sit conveniens forma consecrationis panis, Hoc est corpus meum (supra, quæst. 60, art. 8, corp., et quæst. 75, art. 2, corp., et infra, quæst. 83, art. 4, ad 1, et quæst. 84, art. 3, corp. Et 4, dist. 8, q. 2, art. 1, q. 1 et 2; et art. 4, q. 3; et 1 Cor. 11, lect. 5, col. 4).

1. Ad secundum sic proceditur. Videtur, quod hæc non sit conveniens forma consecrationis panis, Hoc est corpus meum. Per formam enim sacramenti debet exprimi sacramenti effectus. Sed effectus, qui fit in consecratione panis, est conversio substantiæ panis in corpus Christi, quæ magis exprimitur per hoc verbum *Fit*, quam per hoc verbum, *Est*. Ergo in forma consecrationis deberet dici, *Hoc fit corpus meum*.

2. Præterea, Ambros. dicit in libro 4 de Sacrament. (c. 4, non procul a princ., tom. 4): Sermo Christi hoc conficit sacramentum; quis sermo Christi? hic, quo facta sunt omnia; jussit Dominus et facti sunt cœli et terra. Ergo et forma hujus sacramenti convenientior esset per verbum imperativum, ut diceretur, *Hoc sit corpus meum*.

3. Præterea, per subjectum hujus locutionis importatur illud, quod convertitur, sicut per

prædicatum importatur conversionis terminus. Sed sicut est determinatum id, in quod fit conversio, non enim fit conversio, nisi in corpus Christi, ita est determinatum id, quod convertitur, non enim convertitur in corpus Christi, nisi panis. Ergo sicut ex parte prædicati ponit nomen, ita ex parte subjecti debet poni nomen, ut dicatur: *Hic panis est corpus meum*.

4. Præterea, sicut id, in quod terminatur conversio, est determinata naturæ, quia est corpus, ita etiam est determinata personæ. Ergo sicut ad determinandam naturam, dicitur *corpus*, ita ad determinandam personam, deberet dici, *hoc est corpus Christi*.

5. Præterea, in verbis formæ non debet poni aliquid quod non sit de substantia ejus. Inconvenienter ergo additur in quibusdam libris hæc conjunctio, enim, quæ non est de substantia formæ.

Sed contra est, quod Dominus hac formæ in consecrando est usus, ut patet Matth. 26.

Respondeo dicendum, quod hæc est conveniens forma consecrationis panis. Dictum est enim (art. præced.), quod hæc consecratio consistit in conversione substantiæ panis in corpus Christi. Oportet autem formam sacramenti significare id, quod in sacramento efficitur. Unde et forma consecrationis panis debet significare ipsam conversionem panis in corpus Christi. In qua tria considerantur, scilicet, ipsa conversio, et terminus a quo, et terminus ad quem. Conversio autem potest considerari dupliciter. Uno modo, ut in fieri; alio modo, ut in facto esse. Non autem debuit significari conversio in hac forma, ut in fieri, sed ut in facto esse. Primo quidem, quia hæc conversio non est successiva, ut supra dictum est (q. 75, art. 7), sed instantanea. In hujusmodi autem mutationibus, fieri, non est nisi factum esse. Secundo, quia ita se habent formæ sacramentales ad significandum effectum sacramenti, sicut se habent formæ artificiales ad repræsentandum effectum artis. Forma autem artificialis est similitudo ultimi effectus, in quem fertur intentio artificis, sicut forma artis in mente ædificatoris est forma domus ædificatae principaliter, ædificationis autem per consequens. Unde et in hac forma debet exprimi conversio, ut in facto esse, ad quod fertur intentio. Et quia ipsa conversio exprimitur in hac forma, ut in facto esse, necesse est, quod extrema conversionis significantur, ut se habent in facto esse conversionis. Tunc autem terminus ad quem, habet propriam naturam suæ substantiæ, sed terminus a quo, non

manet secundum suam substantiam, sed solum secundum accidentia, quibus sensui subjet, et ad sensum determinari potest. Unde convenienter terminus conversionis a quo, exprimitur per pronomen demonstrativum relatum ad accidentia sensibilia, quæ manent; terminus autem ad quem, exprimitur per nomen significans naturam ejus, in quod fit conversio. Quod quidem est totum corpus Christi, et non sola caro ejus, ut dictum est (quest. 76, art. 2). Unde hæc forma est convenientissima: *Hoc est corpus meum*.

Ad 1 ergo dicendum, quod, fieri non est ultimus effectus hujus consecrationis, sed factum esse, ut dictum est (in corp. art.). Et ideo hoc potius exprimi debet in forma.

Ad 2, dicendum, quod sermo Dei operatus est in creatione rerum, qui etiam operatur in hac consecratione, aliter tamen et aliter. Nam hic operatur effective et sacramentaliter, id est, secundum vim significacionis. Et ideo oportet in hoc sermone significari ultimum effectum consecrationis per verbum substantivum indicativi modi et presentis temporis. Sed in creatione rerum operatus est solum effective, quæ quidem efficientia est per imperium suæ sapientiæ. Et ideo in creatione rerum exprimitur sermo divinus per verbum imperativi modi, secundum illud Gen. 1: *Fiat lux, et facta est lux*.

Ad 3, dicendum, quod terminus a quo, in ipso facto esse conversionis, non retinet naturam suæ substantiæ, sicut terminus ad quem, et ideo non est simile.

Ad 4, dicendum, quod per hoc pronomen, meum, quod includit demonstrationem primæ personæ, quæ est persona loquentis, sufficienter exprimitur persona Christi, ex cuius persona hæc proferuntur, ut dictum est (art. præced.).

Ad 5, dicendum, quod hæc conjunctio, enim, apponitur in hac forma secundum consuetudinem Romane Ecclesiæ, a beato Petro Apostolo derivatam, et hoc propter continuationem ad verba præcedentia. Et ideo non est de forma, sicut nec verba præcedentia formam.

COMMENTARIUS.

Sententia D. Thom., verba consecrationis esse aptissima ad significandam conversionem panis in Christi corpus. — Declarat D. Thomas, hæc verba esse aptissima ad significandam conversionem panis in corpus Christi. Primo,

quia non debuit significari, ut in fieri, sed ut jam facta, quoniam fit in instanti, et non prius fit, quam sit facta. Quod intelligendum est ordine temporis, non naturæ, et ideo addit secundam causam, scilicet, quia forma artis, ut sit perfecta, repræsentat opus, quale esse debet in termino actionis, non quale est in fieri; quod, servata proportione, expediens fuit servari in forma hujus sacramenti. Dices: cur ergo non servatur in formis aliorum sacramentorum, quæ etiam in instante operantur, et etiam significant suos effectus, ut in fieri: *Ego te absolvo, Ego te baptizo?* Respondeo ex D. Thom., art. 1, ad 3, et in 4, dist. 8, quæst. 2, art. 1, quæstiunc. 3, et Gabr., lect. 83 in can., in aliis sacramentis materiam consistere in usu, et in fieri; quia ergo forma accommodatur materiæ, necesse est, ut significet per modum actionis, vel passionis; at vero hæc forma cadit in rem permanentem, et eam consecrat consecratione durabili et permanente, et ideo accommodatissime significat per modum rei jam existentis. Ex quo ulterius D. Thom. infert, debuisse per hanc formam significari extrema conversionis, prout sunt in termino ad quem conversionis, quod optime explicatur per vocem significantem naturam ejus, quia in eo instante vere et realiter adest corpus Christi sub accidentibus; terminus autem a quo, scilicet, panis, quia non manet secundum substantiam, sed secundum accidentia, ideo non debuit significari per nomen significans naturam ejus, sed per pronomen demonstrativum, referens, inquit D. Thom., accidentia sensibilia, quæ manent. Quo ultimo verbo non intendit docere, pronomen *hoc*, demonstrare sola accidentia, sed, cum ordine ad hæc accidentia, designari quasi in confuso, id, quod sub eis latet et continetur, et per ea sensibus objicitur; atque ita est perspicuus textus D. Thomæ; solutiones autem argumentorum non indigent expositione.

DISPUTATIO LIX.

DE FORMA CONSECRATIONIS PANIS.

Disputatio 21 de Eucharistia. — Suppositis, quæ in superiori disput. dieta sunt, duo solum declaranda supersunt. Primum est, quæ verba sint præcise de essentia hūus formæ. Alterum, quæ sit ejus propria ratio et significatio.